

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۵/۰۹/۲۷

نور محمد غفوری

اساسنامه حزب چیست و چه چیز را در خود می‌گنجاند؟

هر حزب سیاسی برای سازماندهی، فعالیت، شفافیت و تبیین اهداف خود دارای اسنادی مشخص است. اساسنامه حزب در پهلوی مرام حزبی یکی از مهمترین اسناد حزب محسوب می‌گردد. اساسنامه آن سند رسمی و حقوقی حزب است که در آن ساختار، فعالیتها، اصول و چگونگی وظایف یک حزب سیاسی تعیین میگردد. این سند حیثیت «قانون اساسی» حزب را دارد و همه اعضای حزب باید آن را بپذیرند و از آن پیروی کنند. به عبارت دیگر، اساسنامه سندی حزبی است که نشان میدهد یک حزب سیاسی چگونه ساخته میشود، چگونه کار میکند و چه اصول و وظایفی دارد. در اساسنامه حزب (و هر سازمان دیگر) اهداف، ساختار، حقوق و مکلفیتهای اعضا، چگونگی انتخاب رهبری و سایر اصول تشکیلاتی درج میشود. در اساسنامه توضیح میگردد که حزب چرا ایجاد شده و چه هدفهایی دارد، ساختار تشکیلاتی آن چه نوع بوده، حقوق و مسئولیتهایی اعضای آن چه، رهبران و ارگانهای رهبری آن چگونه انتخاب و تعیین میشود و کارهای داخلی حزب بر اساس کدام اصول پیش میرود. هر حزب و سازمان سیاسی- اجتماعی میتواند محتویات اساسنامه را به ذوق خود تصنیف نماید، اما هر اساسنامه باید بخشها و مواد ذیل در خود داشته باشند.

بخشهای مهم اساسنامه حزب عبارت اند از:

1. نام، نشان و شعار حزب که توضیح میدهد که حزب تحت چه نام رسمی فعالیت میکند، نشان (لوگو) حزب بهعنوان علامت و هویت بصری آن را روشن می‌سازد، شعار حزب نیز که خلاصهای از اهداف و روحیه آن است، در این بخش ذکر میشود. اهمیت این بخش در آن است که حزب با همین نام و علامت در همه جا شناخته میشود و در اوراق رسمی، تبلیغات انتخاباتی و فعالیتهای سیاسی از آن استفاده میگردد.

2. اهداف و مقاصد حزب: در این بخش از اهداف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حزب یادآوری میشود که میتوانند شامل مواردی مانند: تأمین عدالت اجتماعی، گسترش دموکراسی، تحقق برابری حقوقی شهروندان، دفاع از حقوق بشر و حقوق زنان، رشد و توسعه اقتصادی، ارتقای سطح تعلیم و تربیه، صحت عامه و تحکیم وحدت ملی و غیره باشند.

قابل تذکر است که در مرامنامه که سند فکری و ایدئولوژیک حزب است، معمولاً اهداف کلان، آرمانها و دیدگاه ایدئولوژیک حزب به تفصیل لازمی ذکر می‌گردد. اما در اساسنامه که سند تشکیلاتی و حقوقی است و بیشتر به ساختار، تشکیلات، ارکان، وظایف، حقوق و مکلفیتهای اعضا و طرز کار حزب میپردازد؛ در بسیاری از احزاب دنیا یک بخش کوتاه از اهداف عمده و عمومی هم درج میشود. دلیل این است که اساسنامه یک سند حقوقی و رسمی است و باید چارچوب کلی حزب را معرفی کند. اگر در آن هیچ اشارهای به اهداف نشود، ممکن است از نظر حقوقی و ثبتي ناقص پنداشته شود. ولی باید متوجه بود که اگر اهداف را به تفصیل در هر دو سند (مرامنامه و اساسنامه) آورده شود، این کار تکرار غیرحرفوی و دوپلیکاسیون غیرضروری می‌باشد. از نظر علم سیاست و مدیریت احزاب باید چنین تفکیک وجود داشته باشد.

3. ایدئولوژی و اصول حزب: اساسنامه باید بهروشنی بیان نماید که حزب بر کدام بنیاد فکری یا ایدئولوژیک استوار است. این بنیاد میتواند مذهبی، لیبرال، سوسیالیستی، ملیگرایانه، کمونیستی و غیره باشد و یا ترکیبی از چند رویکرد و راه و روش فلسفی باشد. اصول حزب بهعنوان ارزشهای ثابت و تغییرناپذیر، راهنمای عمل اعضا و رهبران در تمام فعالیتها محسوب میشوند. این بخش چارچوب فکری حزب را از دیگر احزاب متمایز میسازد و سبب میشود که مردم بدانند که حزب از چه دیدگاه جهانی و سیاسی پیروی میکند.

باید ذکر شود که منظور از «ارزشهای ثابت و تغییرناپذیر» همان اصول حزب است که بهعنوان ارزشهای بنیادین در نظر گرفته میشوند که با گذشت زمان، تغییر شرایط اجتماعی، سیاسی یا اقتصادی دستخوش تغییر نمیگردند. اینها

د پانو شمیره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاري ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په خبر و لولئ

اصول همیشگی هستند و جایگاهشان در مرانامه یا باورهای حزب پایدار بوده و قابل دگرگونی یا بازنگری بر اساس موقعیتهای مؤقت یا فشارهای بیرونی نیستند. به زبان ساده می توان گفت که این اصول مانند ستون یا پایههای یک ساختمان در نظر گرفته میشوند که همیشه پابرجا میمانند و تغییر شرایط روزمره یا تاکتیکهای سیاسی آنها را عوض نمیکند.

ستون اساسی حزب تابع آن جهانی و طرز دید فلسفی است که از آن پیروی می کند. به همین علت ستونهای اساسی یک حزب از دیگر متفاوت می باشد. مثلاً ستون های اساسی عمده یا ارزش های ثابت و بنیادین احزاب سوسیال دموکراتیک را در همه کشورها میتوان ذیلاً ذکر کرد:

• عدالت اجتماعی (یعنی کاهش نابرابریهای اقتصادی و اجتماعی و حمایت از اقشار ضعیف و گروه های فقیر جامعه)؛

• آزادی و دموکراسی (یعنی احترام به آزادیهای فردی و سیاسی، و اداره جامعه بر اساس رأی مردم)؛
• همبستگی اجتماعی و (برابری فرصتها) (یعنی پشتیبانی از همکاری جمعی، حمایت از حقوق کارگران و وسعت تأمینات اجتماعی)؛

• ایجاد دولت رفاه (که تأمین کننده خدمات عمومی و رفع ضرورت های اولیه زندگی همه مردم باشد؛ مانند تهیه منازل برای همه، رسیدگی به امور خوراک و پوشاک برای همه، سواد و آموزش، خدمات صحتی و بیمه های کار و امور اجتماعی برای همه)؛

• کرامت انسانی و حقوق بشری (یعنی احترام به شأن انسان و مبارزه با انواع تبعیضها)
• پذیرش اقتصاد بازار همراه با مداخله و نظارت و تنظیمگری دولت برای جلوگیری از بیعدالتی.
شعار مختصر احزاب سوسیال دموکرات را میتوان آزادی، عدالت و همبستگی نامید؛ زیرا که همین سه ستون اصلی سوسیال دموکراسیاند.

بخاطر اینکه نوشته به درازا نکشد، از توضیحات اضافی و ذکر نمونه های احزاب دارای جهان بینیها و ترند های دیگر صرف نظر می شود.

4. شرایط عضویت: در این بخش اساسنامه ذکر می شود که چه کسانی میتوانند عضو حزب شوند، شرایط سنی، تابعیت، و همچنین حقوق و مکلفیتهای اعضا را مشخص و معین می سازد. در شرایط عضویت حزبی صراحت می یابد که داوطلب عضویت حزب باید مرانامه و اساسنامه حزب را پذیرفته، در عمل از آن پیروی نموده و در فعالیتهای حزبی سهم فعال بگیرد. همچنان سن پذیرش در حزب را معین نموده و وضاحت می دهد که آیا هر عضو حق عضویت می پردازد؟ همچنان واضح می گردد که نوع درخواستی چطور (شفاهی و یا تحریری) بوده و صلاحیت پذیرش به عضویت حزبی را کی داشته، از کدام سلسله مراتب گذشته و کدام ارگان در مورد تصمیم نهایی را می گیرد. همچنین تعیین می گردد که اعضا از حقوق برابر در فعالیتهای حزبی برخوردار اند، از جمله حق رأی، حق انتخابکردن و انتخابشدن.

5. تشکیلات و ساختار حزبی: در بخش تشکیلات و ساختار حزبی اساسنامه یک حزب معمولاً مسائلی گنجانیده میشود که نحوه اداره، تصمیمگیری و سلسله مراتب قدرت در حزب را مشخص می کند. به طور دقیق، مهمترین موارد عبارتند از:

• سازمانهای داخلی و ارکان حزب؛ معرفی ارکان کلیدی حزبی مانند کنگره یا مجمع عمومی، شورای مرکزی، کمیته ها، منشی عمومی و یا رئیس و غیره.

• شرح وظایف و اختیارات هر ارگان و تعیین زمان دوره های مسئولیت و شیوه انتخاب یا انتصاب اعضای هر ارگان.

• سلسله مراتب و تقسیم وظایف: تشریح تشکیل و ساختار هرم سازمانی حزب.

• تعریف و تشریح روابط میان واحدهای محلی، منطقه ای و مرکزی. و

• مشخص کردن مرجع نهایی در تصمیم گیریهای مهم.

6. نحوه تصمیمگیری:

• فرآیند و مراحل مختلف تصویب سیاستها و برنامه ها و چگونگی تصمیمگیری حزب برای تعیین سیاستها و برنامه های عملیاتی مشخص میشود. یعنی اینکه چه مرجعی در حزب حق دارد در چه مواردی تصمیم بگیرد، چه مرحله ای می شود، و چه اکثریتی برای تصویب لازم است.

• هدف این است که تصویب سیاستها شفاف، قانونی و منظم و نوع انعکاس اراده اعضا در آن معین میگردد، تا همه بدانند که چگونه برنامه ها رسمیت پیدا میکنند.

• شیوه انتخاب رهبران (از طریق انتخابات یا انتصاب) و مسئولیتهای آنان، قواعد رایگیری و اکثریت لازم برای تصویب تصمیمات شرح میشود

• مقررات درباره تغییر اساسنامه یا برنامه حزب توضیح می گردد که در صورت نیاز به تغییر یا تعدیل اساسنامه، روند و پروسه آن چگونه خواهد بود؟

7. منابع مالی:

در بخش منابع مالی اساسنامه حزب منابع درآمد، نحوه مدیریت و شفافیت مالی حزب مشخص و تعیین می‌گردد که معمولاً موارد آتی را در بر می‌گیرد:

- اندازه حق عضویت اعضا و نحوه پرداخت آن تعیین میشود
- کمکهای مالی داوطلبانه افراد حقیقی یا حقوقی در چارچوب قوانین کشور توضیحات داده می‌شود.
- در باره تحویلگیری، محافظت و مصرف کمکهای قانونی مالی دولتی صراحت داده میشود.
- درآمد حاصل از فعالیتهای مجاز حزب (فروش نشریات، سمینار، کارگاه و غیره) و توزیع عاید و حق عضویت ها در بین سازمانهای محلات و مرکز تعیین می‌نماید.
- حسابداری و شفافیت در نحوه عواید، نگهداری و مصرف پولها و ثبت صریح هر آمد و رفت پول مطابق قانون صورت می‌گیرد. پول حزب نباید در جیب اشخاص و یا در حساب بانکی شخصی رهبر و یا حلقه رهبری نگهداری شود.

- تعیین طرز و صلاحیت برداشت پول از حساب بانکی در اساسنامه درج می‌شود، افراد صلاحیتدار اصولاً و قانوناً تعیین می‌گردد و در طرز العمل امور مالی (که بعداً تصویب می‌گردد) به جزئیات وضاحت می‌یابد.
- الزام به ارائه گزارش مالی به اعضا و نهادهای نظارتی در اساسنامه قانونی و حتمی می‌گردد.
- نوع پرداخت حقوق و دستمزد اعضای رسمی و کارمندان حرفوی ذکر می‌گردد.
- شفافیت در مصارف برگزاری جلسات، کنگرها، آموزش و تبلیغات و غیره باید تثبیت باشد.
- سرمایه‌گذاری در پروژهها یا برنامههای حزب باید در چارچوب اهداف و اصول حزب صورت بگیرد.
- ممنوعیت دریافت کمکهای غیرقانونی یا مغایر با اصول حزب و محدودیتها برای جلوگیری از وابستگی سیاسی یا اقتصادی به افراد یا نهادهای خاص در اساسنامه ذکر می‌گردد.
- تعیین مرجع تصویب بودجه سالانه یا پلان مالی و روش نظارت و رسیدگی به تخلفات احتمالی مالی پیش بینی می‌گردد

به زبان ساده و صریح می‌توان گفت که بخش منابع مالی اساسنامه مشخص میکند که حزب چطور پول درمی‌آورد، چگونه خرج میکند، چه کسی مسئول کنترل آن است و چگونه شفافیت مالی رعایت میشود.

- 8. شرایط انحلال حزب در اساسنامه باید شرایط انحلال حزب و انجام پروسه قانونی انحلال درج گردد.
- در اخیر میتوان گفت که اساسنامه، قانون اساسی داخلی حزب است که مشخص میکند چه کسی، چه وظیفهای دارد، چگونه تصمیم می‌گیرد، و چگونه به اهداف حزب پایبند میماند. اساسنامهها از نگاه اهداف، تشکیلات، شرایط عضویت، شیوه تصمیمگیری و منابع مالی تفاوت میکنند. این تفاوتها معمولاً ریشه در ایدئولوژی و نوع فرهنگ سیاسی حزب دارند.

نورمحمد غفوری

25.09.2025